

NOTAT

TIL: Oppland Fylkeskommune
FRA: Valdres Hytteforum og Regionrådet i Valdres
DATO: 03.05.2017

Innspill til Regionale Planprogram 2018-2021 Oppland Fylkeskommune

1. Felles samfunns mål for planarbeidet: Attraktive bo- og arbeidsmarkedsregioner

I planstrategien for Oppland er planutfordringene bl.a. omtalt slik:

- Oppland er et reiselivsfylke. Det er en større andel arbeidsplasser innen reiselivet i Oppland enn nasjonalt, mens bildet er motsatt innen øvrig personlig, forretningsmessig og finansiell tjenesteyting. Videre er Oppland landets største hyttefylke og har et stort og økende antall fritidsinnbyggere. Bærekraftig hytte- og destinasjonsutvikling relatert til fritidsinnbyggere vil være et viktig utviklingsområde. I Innlandsutvalgets rapport fra 2015 pekes det på det mulighetsrommet fylket har for videreutvikling av reiselivet.

Oppland er altså det største hyttefylket i landet, og det kan derfor være naturlig at spesielt Oppland fylkeskommune er godt orientert om – og pådrivere for – en kunnskapsbasert tilnærming til politikk knyttet til fritidsboligene og den lokale verdiskapningen i kommuner med store hytteområder.

Men reflekteres dette i de grepene som skal tas i den pågående planprosessen? Her kan Oppland risikere å glippe litt i satsen, på samme måte som de siste stortingsmeldingene som angår reiselivet, og som alle har stor betydning for den politiske forståelsen av hytte- og fritidsfenomenet:

- STM 18 (2015-16) Friluftsliv (Miljødep.)
- STM 18 (2016-17) Berekraftige byar og sterke distrikt (Kommunaldep.)
- STM 19 (2016-17) Opplev Norge – Reiseliv (Næringsdep.)

Hvis man leser de ovennevnte meldingene under ett og med hytte-brillene på, vil det etterlatte inntrykket lett bli at de sentrale myndighetene har hovedfokus på hvordan man skal planlegge de neste hyttefeltene på en bærekraftig måte, og det samme kan forstås av det foreliggende høringsutkastet i Oppland. I stortingsmeldingene sies mye fornuftig om helse, fritid og bærekraft, men det nevnes lite om hvordan verdiskapningen best kan utvikles lokalt, basert på det som faktisk har vært hovedmotoren for eksempel i Valdres de siste ti-årene. Riktignok nevner Friluftsliv-meldingen fra 2015 at:

”I takt med større velstand og mer fritid har tallet på og bruken av fritidsboliger i norske kommuner økt de siste par tiårene. Hyttene er større og har en høyere standard, som gjør at det blir lettere å bruke hytten som deltidsbolig, såkalte «second homes». Muligheten til å drive mer med friluftsliv er viktig for mange hytteeiere. Mer bruk av hytter og fritidsboliger, nye måter å bruke fritiden på og nye typer fritidsinteresser skaper potensial for mer friluftsliv. Med større tilstedeværelse vil

også hyttefolket øke det lokale behovet for offentlige tjenester, og hyttebeboerne vil også i stadig større grad ta del i lokal samfunnsutvikling. Samtidig gir hyttefolket store muligheter for utvikling av det lokale næringslivet. **I Valdres er det for eksempel beregnet at hytte-relatert næring overstiger 50 prosent av verdiskapingen i Valdres-kommunene.**” (s 105, uthevet av oss)

Men det tas ingen konsekvens av denne erkjennelsen i noen av stortingsmeldingene – at mer enn 50% (!) av verdiskapingen lokalt er hytterelatert. Det er egentlig enorme næringsbeløp som her kun registreres, uten at det reflekteres i konkrete forslag til politikk. I de fleste typiske reiselivskommunene i Oppland står i dag deltidsinnbyggerne for en langt større del av næringsgrunnlaget enn det tradisjonelle, hotellbaserte reiselivet. Og der bygges det årlig mange flere fritidsboliger enn boliger for fastboende.

Betegnelsen *reiseliv* har tradisjonelt omfattet alle *besøksreisende*, inkludert hyttefolket. Denne forståelsen har nok preget utformingen av stortingsmeldingene – og av høringsnotatene, og den oppfatningen bør nå revideres, :

- Allerede i 2005 het det i STM 21 (2004-5): ”I takt med økende urbanisering og velstand, blir det vanligere med en ”to-bolig-tilværelse” der grensen mellom bolig, fritidsbolig og arbeidsplasser på veg til å viskes ut.”(s.138)
- Kommunaldepartementet bestilte i allerede i 2008 en kunnskapsoversikt over “fritidsboligfenomenet” (fra Norsk senter for bygdeforskning).

Når det spesifikt gjelder fritidsboligfenomenet, viser forskningen (ref Skjeggedal og Overvåg m.fl.) bl.a. at

Det finnes over 450.000 hytter i Norge med en årlig tilvekst på 5-6000, fortrinnsvis høystandardhytter, i 1-4 timers avstand fra primærboligen i byen. At så mange urbane nordmenn lever en stadig større del av livet sitt “på hytta”, beskrives fra forskerhold som «*rekreasjonsmessig byspredning*».

Eiere av fritidsboliger har i praksis flere hjem – spesielt når fritidsboligen utvikles til en høystandard bolig. Når man har flere boliger, har man ikke nødvendigvis en rangordning, men boligene har ulike funksjoner. Slik sett blir hjemmet som begrep utvidet, det består av flere hus på ulike steder – som til sammen konstituerer flerhus-hjemmet. Nærhet til varer og tjenester i det rurale senteret gjør det enkelt å bo i bolig nr 2 i kortere eller lengre perioder.

Det kan derfor være relevant å dele reiselivsbegrepet i 2 deler:

- Korttidsbesøkende
- Deltidsinnbyggere

Forskerne i Østlandsforskning sier følgende om forskjellen mellom de to gruppene:

”Såvel turisme som flerhushjem-mobilitet innebærer reise fra ett overnattingssted til et annet for å rekreatere – men de er forskjellige ved det gjentatte mobilitetsmønsteret mellom to faste hus i det utvidete hjemmet som flerhushjem-livsstilen innebærer. Dette skaper en helt ny form for mobilitet, noe midt i mellom migrasjon og turisme.”

Dette er selvsagt en trend internasjonalt – ”second home” som fenomen er velkjent på 2000-tallet i publikasjoner i hele Europa (ref Provence, Marbella, Toscana osv.) og i resten av verden.

Videre påpeker forskerne at flerhus-hjemmet representerer en vedvarende økonomisk (mot)strøm fra sentrum til periferi i form av investeringer, vedlikehold og daglig forbruk knyttet til drift av familie og hjem. De mener at flerhus-hjemmet har potensial til å endre sentrum-periferi-dynamikken i fjellkommuner – ikke minst i Valdres hvor hyttenes betydning for kommunene er udiskutabel.

En politisk strategi kan derfor være å se på hvordan kommunen skal være et attraktivt vertskap for flerhus-hjem-familiene, både i etablering og senere drift. Her ligger det store muligheter for verdiskapning, og denne økonomiske ”motstrømmen” er stadig tydeligere i Valdres og i andre hyttekommuner i Oppland.

Denne effekten av deltidsinnbyggernes migrasjon har foreløpig gått under radaren til politikere sentralt og lokalt.

Og det er her vi gjerne ser at Oppland fylkeskommune kan synliggjøre disse mulighetene i sitt planprogram, med vekt på de enorme effektene av hytterelatert verdiskapning.

Programmet må bidra til

- å vise hvordan fritidsboligfenomenet kan benyttes konstruktivt i kommunens nærings- og kulturutvikling – i samspill og ikke i motspill med byene
- å beskrive motstrømmen fra byene i form av mennesker og kapital basert på flerhus-hjemmet til bruk for utviklingen av fjellkommunens vertskrolle og næringer basert på dette

Programmet må bidra til

- å beskrive hvordan attraktiviteten som vertskommune kan økes gjennom tiltak
 - for å bevare levende bygder
 - pleie av åpnet kulturlandskap
 - seterdrift med beitedyr
 - tiltak mot gjengroing

Programmet må bidra til

- å beskrive hvilke endringer i kommunenes planstrategier som må til i dette samspillet, med infrastruktur som
 - masterplaner for sykkelveier, stier og løyper
 - regionale planer for turveier etc
 - bredbånd, også til hyttefeltene
- å beskrive krav til tjenestetilbud fra vertskommunene, basert på brukere, ikke antall fastboende

Programmet må bidra til

- å beskrive krav til deltakelse i høringer og i formelle møter med kommunale instanser for deltidsinnbyggerne, som pr definisjon ikke har lokal stemmerett der de har hjem nr 2

- erfaring har vist det verdifulle i å ha etablerte, åpne kommunikasjonslinjer, ellers kan utviklingen skje i betydelig motvind, og ofte i konflikt. Dette kan man altså unngå
- å etablere en ordning med delt bosted, slik at deltidsinnbyggerne kan bidra med delt beskatning til begge sine vertskommuner

Deltakelse = bli hørt

- "No taxation without representation"
 - Del av eiendomsskatt til eget fond
 - Bruken bestemmes sammen med hytteforeningene
- Hytteombud i kommunen?
 - Hjelp til deltidsinnbyggeren som trenger hjelp fra kommunen
 - Ansvar innad i administrasjonen, for å huske på hyttene i det daglige arbeid

Programmet må bidra til

- at også langsiktige grunneiere ser seg tjent med at kommunen setter felles utviklingsmål
- Løypetraséer/stier/sykkelløyper
- Fellesgodefinansiering/løypekjøring
- Klopping
- Skilting
- Inngjerding

Hovedmål for et slikt program

- Øket attraktivitet i kommunen for alle:
 - Korttidsbesøkende
 - Deltidsinnbyggere
 - Fastboende

Programmet bør derfor ta opp i seg

- betydningen av flerhus-hjemmet for verdiskapningen i kommunen
- hva som skal til for å fylle vertskapsrollen også for deltidsinnbyggerne

Oppsummert pkt 1:

Hva kan gjøres for bedre å tilrettelegge regionenes **totale attraktivitet** som rekreasjonsområder for deltidsinnbyggerne fra urbane strøk? Oppland har en naturgitt forutsetning for å bli noe mer enn bare en besøksregion. Oppland kan bli selve rekreasjonsområdet i Sør-Norge, stedet der deltidsinnbyggerne "lader batteriene", eller "drar til seters for å gjøre seg fete". Å utnytte dette kan vise seg å være en særdeles lønnsom og fremtidsrettet strategi.

Det innebærer imidlertid at det felles samfunns målet for planprogrammene kan være noe snevert definert i høringsnotatet, ved at begrepet "Attraktive bo- og arbeidsmarkedsregioner" ikke inkluderer disse naturgitte mulighetene for utvikling som posisjonen som landets største hyttefylke innebærer.

2. Samferdsel:

I høringsnotatet nevnes at veksten i innbyggertall i Oppland vil være lavere enn landsgjennomsnitt, og at veksten kommer fra innvandring. I Valdres vokser det nå frem en

erkjennelse av at innbyggertallet fra SSB ikke beskriver hele virkeligheten, men at innbyggertallet egentlig allerede er enormt, idet migrasjonen av fritidsinnbyggere gjør at antallet BRUKERE er langt høyere enn SSB-tall for innbyggere indikerer: Second home-fenomenet vil bare tilta, og planverket må ta høyde for trenden med stadig mer bofaste deltidinnbyggere. Her trenger vi bedre statistikk fra SSB.

Men det innebærer at infrastruktur bl.a. innen samferdsel må justeres med tall for brukere når det for eksempel gjelder bredbånd. Prinsippet om å tilføre ressurser i fht brukere, ikke bare fastboende, er for øvrig allerede anvendt ved den nylige økningen av politistyrken i Hemsedal, der antall brukerne oversteg kapasiteten til den opprinnelig tildelte politistyrken.

- At Nkom's tilskuddsordning for bredbåndsutbygging også kan omfatte deltidinnbyggerne, ikke bare Fiber-Til-Hjem (FTH); blant annet begrunnet med at bredbåndsutbygging er en helhetlig teknologisk infrastruktur for velferdsteknologi, som det vil være rasjonelt å ta i bruk - ikke minst for kommuner med spredt bebyggelse av alle typer innbyggere
-

Bærekraftig næringsutvikling i en grønn fremtid basert på fritidsboligene må også bety noe for samferdsel knyttet til deltidinnbyggernes transport til og fra rekreasjonsområdene i regionene. Dette viktige elementet er ikke behandlet i det foreliggende høringsnotatet. Tallene for ÅDT inn og ut av fritidsområdene viser at dette med fordel kan vies spesiell oppmerksomhet i planprosessene.

Vi går også ut fra at Leirins fremtid som flyplass i regionen blir drøftet av Oppland Fylkeskommune i den foreliggende planprosessen.

3. Kompetanse

Dersom Oppland skal satse på å forbli en attraktiv region for rekreasjon i ordets videste forstand, bør man også utvikle kompetansen på det å være attraktive vertskap i alle næringer og tjenester for alle målgrupper: korttidsbesøkende, deltidinnbyggere og fastboende. Behovene i de tre gruppene kan lett vise seg å være sammenfallende, men hovedvekten kan i alle fall legges på holdningsskapende læring innen håndverk- og servicefagene.

4. Helse og omsorg

Behovene for fastboende og deltidinnbyggere er i hovedsak sammenfallende. De spesifikt hytterelaterte problemstillinger er belyst i prosjektet **Hytte i Valdres** (forløperen til det prosjektet som nå løper fra 2015), der ble det utarbeidet flere fagrapporter – en av dem er særlig relevant for sektoren Helse og Omsorg, **Fagrapport 4 – Hytter og helse**, som kan lastes ned her:

<http://www.valdres-nhage.no/media/1006/131120-fagrapport-4-hytter-og-helse.pdf>

Selv om den er fra 2010, er det meste fortsatt relevant for tenkningen rundt dette fagområdet, og vi ber om at rapporten inngår i bakgrunns materialet for planprosessen. Spesielt gjelder dette områder som:

- Hyttefolk og helse i lys av den demografiske utviklingen

- Flere leveår og lengre tid som pensjonister gir flere hyttedøgn
- Hyttebrukere har rett til helse- og omsorgstjenester også på hytta
- Tjenestestøtte digitaliseres - Inviterer til felles infrastruktur for varsling for fastboende og fritidsbefolkningen

Det pågår for tiden et betydelig spesifiseringsarbeid i regi av det nasjonale velferdsteknologiprogrammet i regi av eHelse-direktoratet. Og vi regner med at Oppland fylkeskommunene deltar i en søknad om midler til spredning av velferdsteknologi, slik det var utlyst med frist 6. april i år, og hvor kommuner i Hedmark og Oppland er særlig oppfordret til å søke.

For eksempel kan hyttebrukere delta i (digitale) varslingskjeder for fastboende og vice versa. Dersom disse bredere menneskelige ressursene skal kunne gjensidig utnyttes, må organisering og teknologisk infrastruktur legges til rette for det. Det betyr også at bredbånd-utbyggingen bør omfatte fritidsinnbyggerne på linje med fastboende, i de områdene hvor deltidsinnbyggerne representerer en betydelig del av ressursgrunnlaget. Ola og Kari som bruker digitale trygghetsalarmer skal ikke behøve å måtte gå på kurs i NAK først, hvis de tar med seg alarmen fra bo-kommunen og forventer at den skal virke i NAK. Det skal være tilstrekkelig å ha en tilpasset varslingskjede for Ole og Kari sitt opphold i sin hyttekommune.

Det er derfor viktig at deltidsinnbyggerne telles med når kommunene nå er i oppstartsfasen med å implementere bl.a. digital trygghetsvarsling som del av Det nasjonale program for velferdsteknologi (i regi av eHelse-direktoratet); her vil nasjonale standarder og infrastruktur gjøre det mulig å tenke integrert bl.a. når det gjelder oppsett og varslingskjeder som kan utnyttes av bruker både hjemme og på hytta, og om deling av kritisk helseinformasjon for bruker uansett hvor bruker oppholder seg i landet. Og bruk den ovennevnte Fagrapport 4 inn i Planprosessen.

5. Verdiskapning

**BÆREKRAFTIG
REISEMÅL**
LOKALT ENGASJEMENT
I ET LANGT PERSPEKTIV

En naturlig oppfølging av ovennevnte argumentasjon vil være at Oppland satser fullt ut på å etablere besøksregioner sertifiserte som Bærekraftige reisemål.

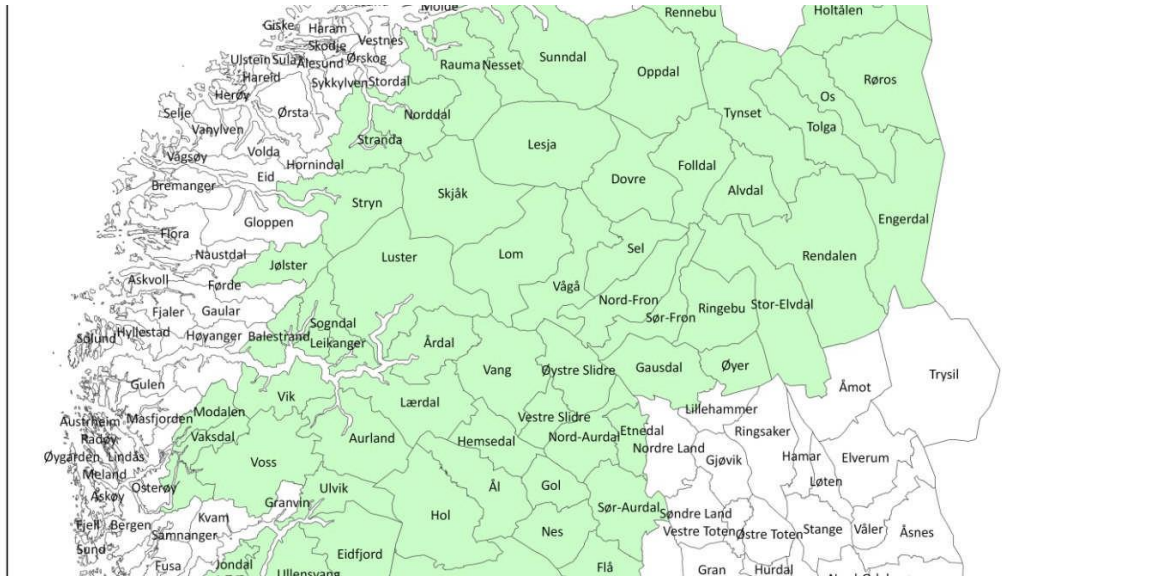
Fjellområdene står overfor betydelige utfordringer når det gjelder befolknings- og næringsutvikling, samtidig som fjellområdene forvalter store verdier for "storsamfunnet" i form av naturressurser og rekreasjonsområder.

Politikken for å håndtere disse utfordringene er lite målrettet og koordinert og i liten grad rettet mot fjellområdene som helhet/samfunn. Ennå er det i første rekke vernepolitikken som dominerer.

I flere år har mye handlet om fritid og reiselivssatsing. Nasjonalparkene som nytt reiselivsprodukt har vært mye i vinden. På nasjonalt hold så vel som hos Innovasjon Norge, og også blant rådmenn og ordførere i fjellkommunene, har det vært mye snakk om utvikling av reiselivet i fjellet. Det som kalles naturbasert turisme har skapt store forventninger. Flere

steder i fjellet viser imidlertid erfaringene til nå at det er veldig lite penger i dette. Unntakene som har vist seg vellykkede, finnes selvfølgelig. Men da handler det først og fremst om reiselivssatsinger basert på inntekter fra hyttefolket. Og næringsinntekter basert på fritidsboligenes etablering, vedlikehold og drift har for lengst passert det tradisjonelle reiselivet med korttidsbesøkende og varme senger i fjellbygdene.

Østlandsforskning har på oppdrag fra Kommunaldepartementet i sin rapport 08/2010 definert, identifisert og karakterisert 77 fjellkommuner i Sør-Norge, hvorav svært mange i Oppland (merket med grønt under – Kart: Østlandsforskning):

Oppland fylkeskommune bør ha de spesielle utfordringene til fjellkommunene i fokus når det gjelder fremtidige muligheter for verdiskapning. Som nevnt ovenfor, vil attraktiviteten som vertskommune kunne økes gjennom tiltak for å

- bevare levende bygder
- pleie åpent kulturlandskap
- sikre seterdrift med beitedyr
- gjennomføre tiltak mot gjengroing
- vise frem lokal tradisjonsbasert kultur

Slik kan dyrking av lokal mat og lokal kultur gå hånd i hånd med heving av regionenes attraktivitet som rekreasjonsområder for alle målgrupper. Erfaringene fra EUs program for alpint landbruk (ref Euromontana.org) kan være basis for å utvikle en norsk variant basert på våre forutsetninger. Dette er noen av de komparative fordelene fjellbygdene i Oppland har fremfor andre regioner – et levende landbruk som gir vekstgrunnlag for naturbaserte opplevelser og rekreasjon. Sysselsettingen i landbruket er langsomt på vei ned i fjellbygdene, og hvis denne trenden får fortsette, vil den skisserte fordelene lett forvitte parallelt med økende gjengroing.

Både Byregion-programmet i Gudbrandsdalen og Hytteprosjektet i Valdres synes å bekrefte forskningsresultatene fra bl.a. Østlandsforskning at bygder og byer lever i en form for symbiose – dvs at de er gjensidig avhengig av hverandre for å få til verdiskapning som monner. Derfor bør fjellkommunenes rolle i og forutsetninger for å bidra til verdiskapning i Oppland være en integrert del av Oppland fylkeskommunes planverk for kommende tiår.